

«СХВАЛЕНО»

на засіданні педагогічної ради
(протокол №1 від 30.08.2022 р.)

«ЗАТВЕРДЖЕНО»

Наказ № 113 від 31.08.2022

Програма
профорієнтаційної роботи
в ОЗО «Ходосівський ЗЗСО»

ВСТУП

Вибір професії — один з головних життєвих виборів, який здійснює людина в юному віці. Він має велике значення як для самої людини, так і для суспільства. Вибір професії — це, по суті, вибір життєвого шляху, вибір долі.

У дитинстві з багатьох іграшок ми вибираємо найулюбленішу, в школі віддаємо перевагу найцікавішим, на наш погляд, предметам... Обираємо друзів. І в основі вибору кожного з нас свої критерії.

У кожної людини є свобода вибору. Вибір існує щоденно, щохвилини. Різний за своєю серйозністю. Неоднаковий за своїми наслідками. Зробити крок чи не робити? Промовчати чи відповісти? Так чи ні? Що обрати? Куди піти вчитися? Що робити? Як жити?

Одним із найважливіших кроків у житті є вибір професії. Адже займатися тим, що тебе цікавить, приносить радість, - одна з умов відчуття життєвої повноцінності. Своє майбутнє ми визначаємо задовго до останнього шкільного дзвінка. Обираючи професію, стараємося зважити всі «за» і «проти» того чи іншого заняття, що приваблює, «приміряти його на себе». Кожен прагне «знайти себе», стати «самим собою», стати особистістю, індивідуальністю.

Вибір професії – чи не найголовніший чинник того, як складеться наше подальше життя та як ми в ньому будемо себе почувати. Адже всім хочеться не лише заробляти гроші, але й реалізувати свій потенціал та отримувати справжнє задоволення від своєї діяльності.

Слід розрізняти близькі за значенням і вживанням слова «професія» і «спеціальність». Професія – рід занять, означена форма трудової діяльності. Спеціальність – окрема галузь науки, техніки, виробництва, в якій людина працює.

Відколи живе людство - існує і проблема вибору занять, трудової діяльності, професійної кар'єри. Мрія й реальність – як їх поєднати? Як не помилитись у виборі своєї дороги, щоб бути щасливим? Ці проблеми ми з вами

маємо розв'язувати сьогодні. Спробуємо вирішити, що ж має обиратися: людина для професії чи професія для людини?

Мета програми:

- Створення умов для формування в учнів професійного самовизначення, усвідомленого вибору професії у відповідності зі своїми здібностями, психофізіологічними даними і потребами суспільства.
- Формування в учнів знань про організацію виробництва, сучасне обладнання, про основні професії, про їх вимоги до особистості, про шляхи професійної підготовки.
- Розвиток інтересу до отримуваної професії, формування в учнів позитивної мотивації до трудової діяльності.

Завдання програми:

- ✓ Забезпечити якнайширший доступ до профорієнтаційної інформації.
- ✓ Координувати роботу вчителів-предметників з виявлення, розвитку здібностей здобувачів освіти.
- ✓ Допомогти учням в оволодінні способами самооцінювання власних індивідуально-психологічних особливостей, здібностей, інтересів, можливостей.
- ✓ Скоординувати роботу класних керівників по наступності профорієнтаційної роботи між ступенями освіти, з організації індивідуальної роботи з учнями та їхніми батьками для формування обґрунтованих професійних потреб та їхньої педагогічної корекції через роботу МО класних керівників.
- ✓ Посилити співпрацю щодо профорієнтаційної роботи з батьками.
- ✓ Урізноманітнити систему профінформування через організацію профорієнтаційної роботи через зустрічі з представниками професій,

затребуваних ринком праці; через уроки технології, економіки, елективні курси з професійного інформування.

- ✓ Розвивати потенціал змішаних форм профорієнтаційної роботи. Потрібно забезпечити баланс між новими дистанційними онлайн-формами спілкування та традиційними (очними).
- ✓ Посилити співпрацю із закладами фахової передвищої та вищої освіти.
- ✓ Забезпечити задоволення учнів у поглибленому вивченні предметів через організацію профільного навчання у старшій школі.
- ✓ Навчити розбиратися в змісті професійної діяльності.
- ✓ Сформувати в учнів компетентності у виборі професії, як системи базових характеристик потрібних для успішного планування, коригування і реалізації перспектив власного професійного розвитку.
- ✓ Навчити співвідносити вимоги, пропоновані професією, з індивідуальними якостями.
- ✓ Сформувати позитивне ставлення до праці.

Складові програми:

- *Знання про професії:* формується уявлення учнів про різноманітність та особливості професій, про тренди та закономірності ринку праці, а також про варіанти розвитку кар'єри у різних сферах.
- *Знання про себе:* учні досліджують свої інтереси та здібності, проводять аудит власних навичок, формують портфоліо.
- *Планування подальшого навчання та перших кар'єрних кроків:* учні дізнаються про сучасні можливості отримання освіти в Україні та за кордоном, особливості різних навчальних закладів, вимоги до абітурієнтів. Учні розробляють карту «мандрівки до професії»; створюють план, постановку цілей для досягнення основної мети – вступу в обраний навчальний заклад та набуття обраної професії.

Програма розрахована на учнів 1-11 класів. Протягом року учні поринають у пізнання світу професій. Що поступово, методично розширює їхні знання та допомагає врешті свідомо зробити професійний вибір.

РОЗДІЛ 1.

ЗАГАЛЬНІ ПОЛОЖЕННЯ

Профорієнтація — це науково обґрунтована система соціально-економічних, психолого-педагогічних, медико-біологічних і виробничо-технічних заходів щодо надання молоді особистісно орієнтованої допомоги у виявленні й розвитку здібностей і схильностей, професійних і пізнавальних інтересів у виборі професії, а також формування потреби у праці й готовності працювати в умовах ринку, багатшаровості форм власності й діяльності. Вона реалізується в ході навчально-виховного процесу, позаурочної та позашкільної роботи з учнями.

Профорієнтаційна робота в школі – це робота з учнями щодо озброєння підлітків визначеною сукупністю знань про соціально-економічні і психофізіологічні особливості різних професій, умов правильного вибору однієї з них, інформації про канали працевлаштування, вимог до прийому на роботу і т.д. Це напрям роботи, в якому систематизуються відомості про зміст та перспективи сучасних професій, форми й умови оволодіння різними спеціальностями, стан та потреби ринку праці.

Цілі профорієнтації:

- ❖ надання профорієнтаційної підтримки учням у процесі вибору профілю навчання та сфери майбутньої професійної діяльності;
- ❖ вироблення в школярів свідомого ставлення до праці, професійне самовизначення в умовах свободи вибору сфери діяльності відповідно до своїх можливостей, здібностей і з урахуванням вимог ринку праці.
- ❖ одержання несуперечливих відомостей щодо переваг, схильностей і можливостей учнів для розподілу їх за профілями навчання;

- ❖ забезпечення широкого діапазону варіативності профільного навчання за рахунок комплексних і нетрадиційних форм і методів, що застосовують на уроках та у виховній роботі елективних курсів;
- ❖ додаткова підтримка деяких груп школярів, щодо яких легко спрогнозувати труднощі у працевлаштуванні;
- ❖ вироблення гнучкої системи кооперації старшої школи з установами додаткової та професійної освіти, а також з підприємствами міста, регіону.

Завдання заходів профорієнтації у школі:

- ознайомити учнів із професіями;
- навчити робити правильний вибір;
- підготовка до свідомого вибору професії;
- виховати спрямованість на самопізнання, яке допоможе визначитися з професією;
- навчити співставляти свої вміння з вимогами до конкретної професії;
- показати, як скласти план оволодіння професією;
- забезпечити розвиток важливих для здобуття професії якостей особистості.

Змістом профорієнтаційної роботи є:

- розкриття перспектив галузі, в якій учень має намір обрати професію;
- місце обраної ним професії серед інших професій певної галузі;
- перспективи вдосконалення своєї професії і свого професійного зростання;
- умови роботи з обраної професії;
- обсяг знань, умінь і навичок, яких вимагає обрана професія.

Компонентами профорієнтаційної роботи є:

- професійна інформація;
- професійна діагностика;
- професійна консультація;
- професійний відбір;
- професійна адаптація;

Професійна інформація — психолого-педагогічна система формування в особистості активної профорієнтаційної позиції, що відповідає суб'єктивним і об'єктивним умовам вільного та свідомого професійного самовизначення особистості. Вона дає школярам змогу ознайомитися з різними професіями, з пов'язаним із ними змістом трудової діяльності, з вимогами, які ці професії пред'являють людині, а також з тим, де ними можна оволодіти. Завдяки цьому учні виявляють свої індивідуальні схильності, психофізіологічні можливості, вміння зіставити їх з вимогами професії, до якої вони мають інтерес і нахили, щоб прийняти правильне рішення про свою придатність до професійної діяльності в обраній галузі праці.

Професійна діагностика — система психологічного вивчення особистості з метою виявлення її професійно значущих властивостей і якостей. Для деяких спеціальностей вона є неминучою, ігнорування пов'язане з ризиком непридатності особистості.

Професійна консультація — надання особистості на основі її вивчення науково обґрунтованої допомоги щодо найоптимальніших для неї напрямів і засобів професійного самовизначення. Вона має на меті й навчання учнів прийомам самооцінки своїх якостей з метою з'ясування їх відповідності вимогам професії. Мріючи про певну професію, школярі повинні водночас замислюватися, чи справді вони годяться для такої роботи. Для відповіді на це питання вони мають знати вимоги професії до людини, яка її обрала. Такі вимоги розроблено до багатьох професій.

Аналогічні консультації слід надавати і батькам учнів, щоб вони серйозніше підходили до обрання майбутньої професії дітьми, допомагали їм у цьому. До професійної консультації залучають і медичних працівників школи, які знають медичні протипоказання стосовно основних професій і можуть запобігти небажаним випадкам, коли учням доводиться змінювати професійну орієнтацію вже на етапі відбору.

Професійний відбір — система роботи, спрямована на надання допомоги учневі у визначенні й виборі конкретної професії на основі виявлення й оцінки його загальних і спеціальних здібностей, здатностей, інтересів, потреб і об'єктивних умов професійної підготовки і працевлаштування. Здійснюють його навчальні заклади, висуваючи до вступників конкретні вимоги, або установи, які приймають випускників на роботу. На цьому етапі важлива роз'яснювальна робота серед молодих людей, які повинні усвідомити необхідність роботи над собою задля подолання певних недоліків, досягнення професійної майстерності.

Професійна адаптація — процес пристосування людини до професійної діяльності, її умов; досягнення бажаної продуктивності праці й відповідності між професійними намірами, інтересами, якостями особистості та вимогами до діяльності. Її здійснюють на стадії оволодіння учнем професією. Ознаками професійної адаптації є збереження і розвиток здібностей і схильностей до обраної професійної діяльності, узгодженість суспільної та особистої мотивації до праці, яка залежить від її змісту, впливу сім'ї та виробничого оточення. Професійна адаптація відбувається разом із суспільною адаптацією.

Аспекти системи профорієнтації:

- соціальний;
- економічний;
- психолого-педагогічний;
- медико-фізіологічний.

Соціальний аспект полягає у формуванні ціннісних орієнтацій молоді в професійному самовизначенні, де робиться акцент на вивченні вимог до кваліфікації працівника тієї або іншої сфери.

Економічний — це процес керування вибором професії молоді відповідно до потреб суспільства та можливостей особистості (вивчення ринку праці).

Психологічний аспект полягає у вивченні структури особистості, формуванні професійної спрямованості (здатності до усвідомленого вибору); педагогічний - пов'язаний із формуванням суспільно значущих мотивів вибору професії та професійних інтересів.

Медико-фізіологічний аспект передбачає такі основні завдання, як розробка критеріїв професійного відбору відповідно до стану здоров'я, а також вимог, які висуває професія до особистості кандидата.

Напрями профорієнтаційної роботи:

- інформаційно-просвітницький;
- діагностичний напрям;
- консультаційний напрям;
- освітній напрям.

Інформаційно-просвітницький: реалізуючи цей напрям, педагогічні працівники надають учням інформацію щодо освітньо-кваліфікаційних характеристик різних спеціальностей. Мета напрямку – створити в учнів максимально чіткий і конкретний образ основних типів професій, що допоможе в майбутньому зробити усвідомлений вибір під час обрання спеціальностей. Цілеспрямоване інформування про реальний зміст професій, під час професійного становлення дозволить учням прийняти усвідомлене рішення щодо вибору майбутньої професії.

Діагностичний напрям: діагностичне сприяння, оцінка учнем своїх можливостей, визначення ступеня виразності тих чи інших професійно

важливих якостей, що зумовлюють подальший вибір професії.

Консультаційний напрям: ґрунтується на врахуванні мотивів майбутніх випускників, їхніх інтересів, схильностей, особистісних проблем або особливостей світогляду. Під час проведення консультацій може бути наведено додаткові відомості про ту чи іншу спеціальність.

Освітній напрям: передбачає набуття навичок аналізу світу професій, своїх можливостей та ризиків на шляху подальшого професійного становлення, підготовку до складання зовнішнього незалежного оцінювання та подолання психологічних перешкод при вступі до вищих освітніх закладів.

Складові діяльності із профорієнтації:

- ✓ розробка класних годин, рольових ігор;
- ✓ тренінгові заняття з учнями;
- ✓ елективні курси.

Основні форми профорієнтаційної діяльності:

- тестування щодо інтересів та здібностей учнів;
- лекції/бесіди з представниками університетів, училищ, коледжів;
- лекції/бесіди з представниками центру зайнятості;
- зустрічі з випускниками школи, студентами вищих навчальних закладів;
- презентації закладів освіти;
- екскурсії в заклади освіти;
- екскурсії на підприємства, офіси компаній;
- індивідуальні або групові проєкти щодо вивчення світу професій та ринку праці;
- дискусії; круглі столи;
- тренінги;
- виставки-перегляди;
- робота з батьками.

Виходячи з вище сказаного, під час організації та проведення профорієнтаційної роботи у школі, потрібно проявляти креативність, впроваджувати інновації, творчо і гнучко шукати підходи, які б сприяли досягненню профорієнтаційних цілей.

Професійна орієнтація в школі має базуватися на інноваційності як відкритості до нових ідей, вмінні ініціювати зміни в близькому середовищі (клас, школа, громада); умінні навчатися впродовж життя; умінні діяти в конфліктних ситуаціях; на підприємливості та фінансовій грамотності, вмінні організовувати свою діяльність для досягнення цілей.

В Новій українській школі має бути профорієнтація, яка розвиває в дітях сучасні знання та компетентності, а головне — дає віру в себе і свої сили.

РОЗДІЛ 2.

ЕТАПИ ПРОФОРІЄНТАЦІЙНОЇ РОБОТИ В ШКОЛІ

Коли варто починати профорієнтаційну роботу з учнем? Із першого класу! Звісно, тут треба підходити до завдання у формі гри, але що раніше діти дізнаються про професії та їхні особливості, то краще. Так у них ще змалечку сформується правильне уявлення про професії. Виходячи з цього необхідно скласти план профорієнтаційної роботи. Він має включати перелік заходів, тем та мати чітко окреслені напрямки діяльності.

Якщо у молодшій та середній школі можна періодично (можливо, раз у семестр) проводити тематичні заходи, то у старшій школі (9-11 клас) вони мають перейти на регулярну основу. Виховні години з профорієнтації для старшокласників мають не просто інформувати про необхідність обрати професію та напрямок подальшої освіти, а й давати поради та відповіді на запитання.

Враховуючи психологічні та вікові особливості школярів, можна виділити такі етапи профорієнтаційної роботи в школі:

Початковий (пропедевтичний) етап (1 – 4 класи).

Метою його є ознайомлення дітей у процесі навчальної, позакласної та позашкільної роботи з найпоширенішими професіями, виховання позитивного ставлення до різних видів трудової та професійної діяльності, інтересу до пізнання своєї особистості; формування в молодших школярів ціннісного ставлення до праці, розуміння її ролі в житті людини й суспільства; розвиток інтересу до навчально-пізнавальної діяльності, заснованої на посильній практичній включеності в різні її види, у тому числі соціальну, трудову, ігрову, дослідницьку; формування початкових загально-трудо-вих умінь і навичок, здатності до взаємодії з іншими особами в процесі діяльності.

Результатом цієї роботи має бути сформоване у молодших школярів ставлення до себе, суспільства і професійної діяльності;

Пізнавально-пошуковий етап (5 –7 класи).

Передбачає формування ціннісних орієнтацій, мотивації самопізнання, установки на власну активність у професійному самовизначенні та оволодінні професійною діяльністю, а також систематичне ознайомлення з професіями у навчально-виховному процесі. Не менш важливими є формування умінь самооцінки, самоаналізу з метою усвідомлення власної професійної спрямованості, консультування щодо вибору профілю подальшої освіти, форм трудової підготовки; розвиток у школярів особистісного змісту в набутті пізнавального досвіду й інтересу до професійної діяльності; формування уявлення про власні інтереси й можливості (формування образу «Я»); набуття первісного досвіду в різних сферах соціально-професійної практики: техніці, мистецтві, медицині, сільському господарстві, економіці й культурі. Цьому сприяє виконання учнями професійних спроб, які дозволяють їм співвіднести свої індивідуальні можливості з вимогами, що висуває професійна діяльність до людини.

Оптимальним результатом є вибір напряму (профілю) навчання, продовження освіти у 8-9 класах.

Базовий етап (8 –9 класи).

Робота на цьому етапі полягає у вивченні наукових основ вибору професії, її класифікаційних ознак, вимог професій до людини, основних професійно важливих якостей, правил вибору професії. Відбувається уточнення освітнього запиту під час факультативних занять та інших курсів на вибір; групове й індивідуальне консультування з метою виявлення та формування адекватного ухвалення рішення про вибір профілю навчання; формування освітнього запиту, що відповідає інтересам і здібностям, ціннісним орієнтирам.

Визначальний етап (10 –11 класи).

Старшокласники мають оволодіти методиками самопізнання, самооцінки, навчання дій із самопідготовки та саморозвитку; розвивати індивідуальні професійно важливі якості; формувати вміння зіставляти необхідні для здобуття конкретної професії вимоги з власними можливостями та кон'юнктурою ринку праці; формування професійних якостей в обраному виді праці; корекція професійних планів, оцінювання готовності до обраної діяльності.

Завданням школи є створення умов для випробування можливостей учнів у різних видах трудової діяльності (консультації щодо вибору професії та навчального закладу, професійний відбір).

Про досягнення очікуваних результатів свідчать сформованість особистісно значущого сенсу вибору професії, певної професійної спрямованості, професійне самовизначення учнів, їх готовність до зміни професійної спрямованості, переорієнтації на суміжні професії, на інші види діяльності відповідно до своїх індивідуальних особливостей та результатів профвідбору.

РОЗДІЛ 3.

СТРУКТУРА ДІЯЛЬНОСТІ ПЕДАГОГІЧНОГО КОЛЕКТИВУ ЩОДО ПРОВЕДЕННЯ ПРОФОРІЄНТАЦІЙНОЇ РОБОТИ В ШКОЛІ

Профорієнтаційна робота у школі – одне з найважливіших напрямів у діяльності не лише класного керівника та соціального педагога, а й кожного вчителя.

Відповідальними за профорієнтаційну роботу в школах є заступники директорів з виховної роботи.

Координатор діяльності: заступник директора з виховної роботи, в функції якого входять:

- ✓ щорічне складання загальношкільного плану роботи із профорієнтації;
- ✓ допомога класним керівникам в організації профорієнтаційної роботи;
- ✓ вироблення стратегії взаємодії суб'єктів, відповідальних за педагогічну підтримку самовизначення школярів з метою узгодження та координації їх діяльності;
- ✓ підтримання зв'язків школи з соціальними партнерами, що впливають на самовизначення учнів основної та старшої школи;
- ✓ планування роботи педагогічного колективу з формування готовності учнів до профільного та професійного самовизначення відповідно до освітньої програми загальноосвітнього закладу;
- ✓ здійснення аналізу і корекції діяльності педагогічного колективу з даного напрямку (консультації вчителів-предметників, класних керівників по організації системи навчально-виховної роботи, спрямованої на самовизначення учнів: профосвіту, профконсультації, профдіагностику, визначення індивідуальної освітньої траєкторії; проведення МО, виробничих нарад з проблеми профільного та професійного самовизначення старшокласників;

- ✓ організація участі обдарованих дітей у загальношкільних, регіональних, районних культурно-виховних та спортивних заходах;
- ✓ організація системи підвищення кваліфікації класних керівників, вчителів-предметників, шкільного психолога, соціального педагога з профорієнтаційної роботи;
- ✓ здійснення контролюючих функцій роботи класних керівників, вчителів-предметників, шкільного психолога, соціального педагога з проблеми профільного та професійного самовизначення учнів.

Класний керівник:

- ✓ складає для конкретного класу (групи) план педагогічної підтримки самовизначення учнів, який містить різноманітні форми, методи, засоби, що активізують пізнавальну, творчу активність школярів;
- ✓ організовує індивідуальні й групові профорієнтаційні бесіди, диспути, конференції;
- ✓ здійснює психолого-педагогічні спостереження за схильностями учнів (дані спостережень, анкет, тестів фіксуються в індивідуальній картці учня);
- ✓ допомагає школярам проектувати індивідуальну освітню траєкторію, моделювати варіанти профільного навчання та професійного становлення, здійснювати аналіз власних досягнень, складати власне портфоліо;
- ✓ організовує відвідування учнями днів відчинених дверей у вищих навчальних закладах і середніх професійних навчальних закладах;
- ✓ організовує тематичні й комплексні екскурсії учнів на підприємства;
- ✓ надає допомогу шкільному психологу в проведенні анкетування учнів та їхніх батьків з проблеми самовизначення;
- ✓ проводить батьківські збори з проблеми формування готовності учнів до профільного й професійного самовизначення;
- ✓ організовує зустрічі учнів з випускниками школи, які навчаються у вищих і середніх професійних навчальних закладах.

Учителі-предметники:

- ✓ сприяють розвитку пізнавального інтересу, творчої спрямованості особистості школярів, використовуючи різноманітні методи й засоби: проектну діяльність, ділові ігри, семінари, круглі столи, конференції, предметні тижні, олімпіади, факультативи, конкурси стінних газет, домашні твори тощо;
- ✓ забезпечують профорієнтаційну спрямованість уроків, формують в учнів загально-трудові, професійно важливі навички;
- ✓ сприяють формуванню в школярів адекватної самооцінки;
- ✓ проводять спостереження з виявлення схильностей і здібностей учнів;
- ✓ адаптують навчальні програми залежно від профілю класу, особливостей учнів.

Практичний психолог:

- ✓ допомагає класним керівникам в організації профорієнтаційної роботи;
- ✓ вивчає професійні інтереси та схильності учнів;
- ✓ здійснює моніторинг готовності школярів до профільного й професійного самовизначення шляхом анкетування учнів та їхніх батьків;
- ✓ проводить тренінгові заняття із профорієнтації учнів;
- ✓ проводить бесіди, здійснює психологічну освіту батьків і педагогів;
- ✓ здійснює психологічні консультації з урахуванням вікових особливостей учнів;
- ✓ сприяє формуванню в школярів адекватної самооцінки;
- ✓ залучає батьків учнів до виступів перед учнями про професію, до роботи з керівництва гуртками;
- ✓ надає допомогу класному керівнику в аналізі й оцінці інтересів і схильностей учнів;
- ✓ проводить діагностику професійної спрямованості учнів;

- ✓ створює базу даних із профдіагностики.

Соціальний педагог:

- ✓ сприяє формуванню в школярів «групи ризику» адекватної самооцінки, оскільки, як правило, у таких дітей вона є заниженою;
- ✓ надає педагогічну підтримку дітям групи ризику під час їхнього професійного й життєвого самовизначення;
- ✓ здійснює консультації учнів із соціальних питань;
- ✓ надає допомогу класному керівнику в аналізі й оцінці соціальних факторів, що ускладнюють процес самовизначення школяра.

Бібліотекар:

- ✓ підбирає літературу для вчителів та учнів профорієнтаційного спрямування;
- ✓ організовує виставки книг про професії та читацькі диспути на теми вибору професії;
- ✓ влаштовує виставки літератури про професії за сферами і галузями.

Медичний працівник:

- ✓ використовуючи різноманітні форми, методи та засоби, сприяє формуванню в школярів настанови на здоровий спосіб життя;
- ✓ проводить із учнями бесіди про зв'язок успішності професійної кар'єри й здоров'я людини;
- ✓ консультує щодо проблеми впливу стану здоров'я на професійну кар'єру;
- ✓ надає допомогу класному керівнику, шкільному психологу й соціальному педагогу в аналізі діяльності учнів.

РОЗДІЛ 4.

ФОРМИ ТА МЕТОДИ ПРОФОРІЄНТАЦІЙНОЇ РОБОТИ

У сучасних умовах світ професій дуже рухливий: немала частина старих професій зникає, багато виникає нових спеціальностей. Спостерігається масова перекваліфікація. Професійна орієнтація у школі враховує перехід до більш престижних, цікавих і оплачуваних професій. Здобувачі освіти повинні знати якомога більше професій, їх особливості, вміти порівняти свої можливості з вимогами професій до її носіїв. Розв'язання завдань профорієнтації здійснюється в різних видах діяльності учнів (пізнавальній, суспільно корисній, комунікативній, ігровій, продуктивній праці). Адже учні, на жаль, далеко не завжди розуміють, яку професію обрати, до якого ЗВО вступити та взагалі, де шукати застосування власним талантам. Із цією метою щорічно складаються плани роботи із профорієнтації. Цей напрям простежується в плані кожного класного керівника.

Можливості для якісної профорієнтації закладені у кожному предметі, адже саме під час навчання формуються навички, які неодмінно знадобляться учням у майбутньому.

У навчальних програмах з предметів природничо-математичного циклу закладено можливості розкриття природничих основ праці, формування практичних навичок (вимірювальних, обчислювальних, лабораторних, графічних), необхідних для роботи на сучасному механізованому та автоматизованому виробництві. На уроках трудового навчання учні на політехнічній основі оволодівають системою техніко-технологічних та економічних знань, набувають умінь і навичок самостійної роботи з різними матеріалами, використовуючи з практичною метою інструменти, пристосування і прилади, в них формується сумлінне ставлення до процесу праці та її результатів. Усі ці якості мають безпосереднє значення для подальшої професійної орієнтації.

Важливу роль у професійній орієнтації школярів відіграють факультативні курси. Багато їх орієнтує старшокласників на конкретну професію і дає їм певний обсяг знань, умінь і навичок з цієї професії.

Провідна роль у цій роботі належить класному керівникові. Він упродовж тривалого часу спостерігає за учнями свого класу, вивчає їх індивідуальні особливості, інтереси, здібності й нахили, контактує з батьками, знає виховний потенціал кожної сім'ї, що дає йому змогу організувати профорієнтаційну роботу на належному рівні.

Варто залучити до роботи психолога, який зможе провести профорієнтаційне тестування та допомогти учням визначитися з власними пріоритетами та можливостями.

Серед основних форм профорієнтаційної діяльності можна виділити:

- тестування щодо інтересів та здібностей учнів;
- лекції/бесіди з представниками університетів, училищ, коледжів;
- лекції/бесіди з представниками центру зайнятості;
- зустрічі з випускниками школи, студентами вищих навчальних закладів;
- презентації закладів освіти;
- екскурсії в заклади освіти;
- екскурсії на підприємства, офіси компаній;
- індивідуальні або групові проєкти щодо вивчення світу професій та ринку праці;
- дискусії; круглі столи;
- тренінги;
- виставки-перегляди;
- робота з батьками.

Серед форм роботи з батьками можна виділити такі:

- проведення батьківських зборів, (загальношкільних, класних);
- лекторії для батьків;
- індивідуальні бесіди педагогів з батьками учнів;
- анкетування батьків учнів.

Активізація пізнавально-пошукової профорієнтаційної діяльності учнів може здійснюватись через:

- просвітницькі заняття;
- профорієнтаційні проекти;
- професіографічно-дослідницьку діяльність;
- професіографічні екскурсії;
- зустрічі з фахівцями різних професій;
- ярмарки професій і різні їх модифікації;
- використання профорієнтаційних опитувальників;
- використання ціннісно-сміслових опитувальників;
- використання навчальних фільмів, довідкової літератури, інформаційно-пошукових комп'ютерних систем.

З метою допомоги учням в оволодінні способами самооцінювання власних індивідуально-психологічних особливостей, здібностей, інтересів, можливостей доцільно використовувати діагностичні методи. До них відносяться:

- спостереження;
- аналіз продуктів діяльності;
- бесіди-інтерв'ю;
- опитувальники професійних інтересів, мотивації;
- опитувальники професійних здібностей;
- особистісні опитувальники;

- тести для діагностики індивідуально-психологічних особливостей;
- експертна оцінка сформованості умінь та важливих якостей, необхідних для профорієнтаційної активності;

- проєктивні техніки;
- професійні проби;
- використання різних ігрових і тренінгових ситуацій.

Навички діяльності, пов'язаної з оволодінням майбутньої професії в учнів можуть бути сформовані в процесі виконання:

- профільних і професійних проб;
- профорієнтаційних проєктів.

А також участі у роботі:

- профорієнтаційних тренінгів;
- профорієнтаційних ігор;
- імітаційних навчально-тренувальних фірм.

Для забезпечення підтримки і організація рефлексії профорієнтаційної діяльності учнів доцільно використовувати технології:

- індивідуальний профорієнтаційний супровід (тьюторство, коучинг);
- професійне консультування;
- робота з «портфоліо»;
- кейс-метод.

Допомога у конкретному виборі здійснюється у процесі:

- професійного консультування учнів;
- індивідуального профорієнтаційного супроводу учнів.

В сучасному світі інструменти роботи кар'єрного консультанта постійно змінюються, те, що вчора було цікавим і давало результат, сьогодні не

сприймається підлітками. Сучасні підлітки самостійно проходять багато тестів, і приходячи на консультацію говорять, що вже все про себе знають.

Але тести – це один з інструментів профорієнтації, він не дає готових відповідей, яку конкретно професію обрати. Результати пройдених тестів завжди потрібно обговорити з психологом чи профорієнтологом, який знає набагато більше професій, ніж дитина. Він може допомогти краще зрозуміти інтереси, пов'язати їх із професіями, допомогти усвідомити, як враховувати свої індивідуальні особливості при виборі роботи.

Вивчати себе за допомогою тестів можна і треба, але не варто покладатися повністю на технології, вони не зроблять за вас того, що ви маєте зробити самі. Тому основний акцент треба ставити на розширенні свого знання професій і розумінні себе.

Більш інформативними є відкриті запитання, такі як:

- Ким ти мрієш стати, коли виростеш?
- Якби тобі не потрібно було вчитися в школі, яким справам ти присвятив би увесь вільний час?
- Що тобі подобається дізнаватися і що ти любиш вивчати?
- Якби ти знав, що досягнеш успіху, чим би ти займався?
- Що ти любиш робити?
- Що ти вмієш робити добре?
- Чого хочеш навчитися?
- Чим ти найбільше пишаєшся? Якими своїми успіхами та перемогами?

Якщо дитина не знає відповіді на ці питання, тоді потрібно змістити вектор з особистості учня на пізнання світу професій, ринку праці й відштовхуватись від «тут і зараз», від того, що подобається, а що ні, чому. Спробувати певні техніки:

- зробити аудит власних навичок та вмінь;
- побудувати план вибору професії (де учні за вказаним алгоритмом самостійно досліджують спеціальність),
- вигадати професію майбутнього;
- пограти в пресконференцію «10 років по тому» або «Моя історія успіху».

Сучасна профорієнтація – це не лише про вибір, не лише про ринок професій – вона про особистість кожного учня, про мрії, цілі, вподобання, здібності таланти, навички й досвід, який учень може здобути під час навчання в школі. В цьому може допомогти проектна робота.

Проектна робота – це можливість випробувати власний професійний вибір та прокачати навички. Найголовнішим є те, що учні самостійно обирають напрям, тему, команду, наставника, формують свій графік роботи. Кожен обирає сферу, яка є цікавою саме для нього. Великою перевагою є те, що якщо учень не може визначитись, то кожного року може обрати новий проєкт і спробувати власні сили в іншому напрямі.

Ще однією цікавою, сучасною формою профорієнтаційної роботи є «профорієнтаційне досье». Для кожного учня створюється профорієнтаційне досье, що входить у портфоліо. Досье складається з психологічної характеристики особистості, обраних критеріїв, переліку професій, яким учень на цей момент надає перевагу, мрій, результатів тестувань, сильних сторін, точок росту.

Досье заповнюється кожного року. Такий формат резюме надає перевагу в першу чергу для самого учня, адже глибинне портфоліо дає можливість для самоаналізу, порівнянь та постановки цілей на майбутнє, власного вибору професії і не тільки.

Наповненість цього портфоліо можна використовувати для написання мотиваційного листа, резюме, складання індивідуального освітнього маршруту та для аналізу розвитку особистості учня.

Отже, ефективність організації профорієнтаційної діяльності полягає у використанні педагогом активних форм та методів роботи.

Серед таких форм профорієнтаційної роботи виокремлюють: ситуаційно-рольову гру, сюжетно-рольову гру, гру-драматизацію, інсценування, гру-бесіду, гру-експрес, гру-мандрівку, вікторину, відгадування загадок, ребусів, кросвордів, екскурсію на підприємства, віртуальну екскурсію, бесіду, розповідь, годину спілкування, калейдоскоп, усний журнал, уявну подорож, творчий конкурс, моделювання життєвих ситуацій, виставку творчих робіт, школу професійної майстерності, презентацію професій, перегляд мультфільмів, кінофільмів, документальних фільмів, відеороликів, станційну форму роботи, гру з літерами та словами, ігрову програму, місто веселих майстрів, прес-шоу, свято (професійне свято), зустріч із людьми різних професій, ярмарку професій, клуб веселих та кмітливих, акцію, театральну виставу, майстер-клас, анкетування, тестування, мульти/моно проекти, конверт дружніх питань, твір-роздум, тренінг, калейдоскоп професій, професійну вітальню, колаж, диспут, брифінг, моделювання розвивально-виховних ситуацій, брейн-ринг, складання індивідуальних програм саморозвитку, агітбригаду, тематичний діалог, інтернет-подорож, інтернет-форум.

Слід зазначити, що більшість засобів забезпечення професійного самовизначення учнівської молоді має нежорсткий, діагностико-рекомендаційний характер, а форми діяльності покликані забезпечити зацікавленість учня, його емоційну залученість у процес надання йому допомоги, зробити профорієнтацію не формальною, а дієвою, продуктивною. Важливо спонукати учнів до переживань і аналізу досвіду своєї діяльності сприяти формуванню особистої позиції щодо проблеми власного професійного самовизначення. При цьому допомога у професійному самовизначенні має носити адресний індивідуальний характер, що забезпечується за допомогою гнучкості, варіативності і діалогічності роботи з учнем.

ВИСНОВКИ

Вибір майбутньої професії - це серйозний крок, який випускники роблять на підставі інформації, отриманої з різноманітних джерел, рівня своїх знань з профільюючих предметів та власних природних здібностей. Вступ до закладів вищої освіти є для них важливим життєвим проектом, над яким майбутні абітурієнти працюють разом з вчителями та батьками.

Звертаємо увагу на три напрямки формування в учнів інтересу до професії:

- ознайомлення з характером та особливостями різних професій і спеціальностей. Це можливо здійснити тільки в процесі навчання, коли учні знайомляться з різними видами праці;
- практичне спрямування учнів на вибір професії, коли вони особисто переконуються в правильності свого вибору;
- створення умов для оволодіння задатками трудових спеціальностей допомагає старшокласникам оволодіти практичними вміннями та навичками в тій або іншій галузі, дозволяє учням виявити свої творчі здібності.

З метою формування в учнів професійного самовизначення потрібна система науково-практичної діяльності школи, сім'ї, підприємств, ПТУ, закладів вищої освіти, профорієнтаційних центрів, яка називається професійною орієнтацією.

Вибір професії — один з головних життєвих виборів, який здійснює людина в юному віці. Він має велике значення як для самої людини, так і для суспільства. Вибір професії — це, по суті, вибір життєвого шляху, вибір долі.

Робота з профорієнтації школярів повинна бути диференційованою, проводитися виходячи з особистісних особливостей учнів. З учнями, в яких склався професійний намір, що проявляється у виборі конкретної професії, доцільно проводити роботу із закріплення їх профнамірів шляхом поглиблення

й розширення знань про обрану професію. Школярів, у яких менш виражені професійні наміри, що виявляється в коливаннях, зміні інтересів, необхідно широко знайомити із професіями, сферами людської діяльності, галузями економіки та інформаційних технологій.

Також слід акцентувати увагу учнів на професіях майбутнього.

Для того, щоб відбудувати зруйновану інфраструктуру України, житлові будинки, дороги тощо, найбільше потрібні будуть різноманітні спеціалісти в будівельній сфері - будівельники, проєктувальники, архітектори, дизайнери. Вже зараз гостро потрібні такі робітничі спеціальності в будівництві як зварювальники, столяри, маляри, слюсарі, електрики, облицювальники.

Інженери будуть потрібні в оборонно-промисловому комплексі.

Після нашої перемоги зростатиме попит на професії, пов'язані з логістикою. Потрібні будуть водії, логісти, оператори перевезень.

Для забезпечення енергетичної безпеки та незалежності України потрібні будуть спеціалісти у сфері енергетики – фахівці з альтернативної енергетики, розвитку енергетичної інфраструктури тощо.

Точно буде потреба в професійних військових, офіцерському складі, правоохоронцях та працівниках поліції.

Залишаться популярними на ринку праці професії менеджера з продажу, маркетолога і в першу чергу зі знанням будівельної сфери, логістики, енергетики.

ІТ-сфера в Україні продовжить розвиватися і вимагатиме все більше програмістів у сфері безпеки та практично у всіх інших галузях економіки країни.

Також зростатиме попит на професії, пов'язані як з психічним, так і фізичним відновленням людей. Потрібні будуть психологи, зокрема військові психологи, та психотерапевти.

Сучасний підхід до професійного вибору включає не просто вибір професії, а пізнання себе, дослідження ринку; навчає самостійно «вибудувати» професійну кар'єру, приймаючи відповідальні рішення; показує альтернативу – зараз не потрібно вибирати одну професію на все життя, можливість обирати два напрямки, одночасно навчатися на різних факультетах чи навчальних закладах, – це допомагає більш об'єктивно оцінити себе та зробити виважений вибір. Чим більше та глибше діти дізнаються про свої вміння та навички, критерії, цінності, сильні та слабкі сторони, тим легше їм буде знайти свій професійний шлях.

Виходячи з вище сказаного, під час організації та проведення профорієнтаційної роботи у школі, потрібно проявляти креативність, впроваджувати інновації, творчо і гнучко шукати підходи, які б сприяли досягненню профорієнтаційних цілей.

Професійна орієнтація в школі має базуватися на інноваційності як відкритості до нових ідей, вмінні ініціювати зміни в близькому середовищі (клас, школа, громада); умінні навчатися впродовж життя; умінні діяти в конфліктних ситуаціях; на підприємливості та фінансовій грамотності, вмінні організувати свою діяльність для досягнення цілей.

Сучасна профорієнтація – це не лише про вибір, не лише про ринок професій – вона про особистість кожного учня, про мрії, цілі, вподобання, здібності таланти, навички й досвід, який учень може здобути під час навчання в школі. Це профорієнтація, яка розвиває в дітях сучасні знання та компетентності, а головне — дає віру в себе і свої сили.

ДОДАТКИ

Додаток 1

Тематичний зміст виховної діяльності

1-4 класи

«Професії країни мистецтв»

«Двоє братів – Умійко та Невмійко»

«Землю сонце прикрашає, а людину – праця»

«Калейдоскоп професій»

«Усі професії потрібні, усі професії важливі ...»

«Професії здоров'я»

«Професії мужніх людей»

«Професії настрою»

«Цікавий світ професій»

«Професії моїх батьків»

«Цікаві факти про різні професії»

«Я і світ професій»

«Цінуймо працю інших»

«Всі професії хороші – обирай на смак»

«Підприємства нашого міста (селища)»

«Подорож у світ професій»

«Відгадай професію»

«Мої мрії про майбутнє»

5-7 класи

«Професії від «А» до «Я»

«Професії мого роду»

«Професії роду й народу»

«Місто веселих майстрів»

«Багато треба знати, щоб професіоналом стати»

«Усі професії важливі, обирай свою»

«Професії минулого, сучасного та майбутнього»

«Щоб інших учити, потрібно самому вміти»

«Невідомі професії відомих людей»

«Трудова біографія моєї родини»

«Маловідомі професії»

«Історія речей, які тебе оточують»

«Ярмарок професій»

«Профорієнтаційний щоденник школяра»

«Презентація професій»

«Мої мрії про майбутнє»

8-9 класи

«Формула вибору професії: можу + хочу + треба»

«Освіта – шлях до майбутньої професії»

«Тасмниця майстерності»

«Що я знаю про майбутню професію?»

«Мої здібності. Як обрати професію»

«Як не помилитися у виборі професії?»

«Світ професій: праця та покликання»

«Освіта і професія»

«Твій вибір – життєвий успіх»

«Ти і ринок праці»

«Професії майбутнього»

«Інтереси та їх роль у виборі професії»

«Моя професія – моє покликання»

«Орієнтир у нових професіях»

«Фах, професія, спеціальність»

«Здоров'я і вибір професії»

«Тисяча і одна дорога»

«Кроки до професії»

10-11 класи

«Сучасні мрії молодих»

«Із ста доріг – одна моя»

«Як обрати «свою» професію – таємниця майстерності»

«Сьогодні старшокласник – завтра студент»

«Від мрії до професії»

«Освіта – шлях до майбутньої професії»

«Сузір'я робітничих професій»

«Здібності людини і професії»

«Мій вибір – життєвий успіх»

«Я обираю своє майбутнє»

«Дороги, які ми обираємо»

«Успішний вибір»

«Найпопулярніші та найпрестижніші професії. Трудова міграція»

«Складові успішного вибору»

«Корпоративні традиції. Вміння працювати в команді»

«Трудова дисципліна та трудова етика»

«Формула успіху. Вміння розставляти пріоритети»

«Робоче місце та сучасні технології»

«Мікроклімат у команді та кар'єрні перспективи»

«Резюме. Співбесіда з працевлаштування»

«Я обираю своє майбутнє!»

«Як бути затребуваним у своїй професії»

«Риси та якості майбутнього фахівця»

«Позашкільна освіта – крок до вибору майбутньої професії»

«Професії нашого часу»

«Професії майбутнього»

«Чи готовий я до вибору професії?»

«Можливості, здібності, інтереси»

«Як уникнути труднощів у виборі професії»

«Шлях до свого майбутнього»

Словник профорієнтаційних термінів

Адаптація – пристосування людини або групи людей до соціального середовища і водночас пристосування до нього цього середовища з метою співіснування та взаємодії.

Задатки – вроджені, зумовлені іноді генним фондом, а іноді пренатальними умовами потенційні можливості розвитку більшості анатомічних, фізіологічних та деяких психічних рис людини.

Здібності – індивідуально-психологічні особливості особи, які є суб'єктивними умовами успішного виконання певного виду діяльності. Вони проявляються у швидкості, глибині, міцності, оволодінні засобами та прийомами діяльності і не зводиться до знань, вмінь, навичок.

Індивідуальність – неповторна своєрідність кожної людини, її неповторність; сукупність тільки її властивих особливостей психіки, свідомості і самосвідомості, що визначають її суб'єктивну позицію у власному розвитку і її місце в системі суспільних відносин.

Інтелект – відносно стійка структура розумових здібностей індивіда; система розумова операція, стиль і стратегія вирішення життєвих проблем.

Кваліфікація – рівень підготовленості, майстерності, ступінь готовності до виконання праці за визначеною спеціальністю чи посадою, що визначається розрядом, класом чи іншими атестаційними категоріями.

Компетентність – психолого-педагогічна якість, що означає силу і впевненість, джерелом яких є відчуття власної успішності та корисності.

Посада – службовий обов'язок, коло дій, покладених на конкретну людину і безумовних виконань.

Професійна інформація – дає змогу учням ознайомитися з різними професіями, з вимогами, які ці професії висувають до людини, а також де ними можна оволодіти.

Професійна консультація – науково організована система взаємодії психолога – профконсультанта та особи, яка потребує допомоги у виборі або зміні професії чи виду діяльності, на основі вивчення індивідуально-психологічних характеристик, особливостей життєвої ситуації, професійних інтересів, нахилів, стану здоров'я особи з урахуванням потреб ринку праці.

Професійна орієнтація – заходи, спрямовані на ознайомлення людини з її здібностями й можливостями для того, щоб запропонувати їй вибрати одну з найбільш підхожих для неї професій з врахуванням потреб виробництва.

Професійна придатність – це сукупність психічних і психофізіологічних особливостей людини, необхідних і достатніх для досягнення прийнятної ефективності праці в тій або іншій професії

Професійне самовизначення – це багатокomпонентний процес, що здійснюється упродовж досить тривалого періоду життя особистості і спрямовується внутрішніми чинниками.

Професіографія – одна із важливих галузей професіології, яка вивчає професійну діяльність людей.

Професіологія – галузь науки, завданнями якої є опис професій чи спеціальностей, основних вимог, які вони висувають до людини, її психофізіологічних і фізичних якостей.

Професія – це рід трудової діяльності, який вимагає визначеної підготовки і являється зазвичай джерелом існування.

Профорієнтаційна адаптація – здійснюється тоді, коли учень вже обрав собі професію і перебуває на стадії оволодіння нею.

Профорієнтаційна діагностика – система психологічного вивчення особистості з метою виявлення її професійно значущих властивостей і якостей.

Профорієнтаційна консультація – надання особистості на основі її вивчення науково-обгрунтованої допомоги щодо найбільш оптимальних для неї напрямів і засобів професійного самовизначення.

Профорієнтаційний вибір – система роботи, спрямована на надання допомоги учневі у визначенні й виборі конкретної професії на основі виявлення й оцінки його загальних і спеціальних здібностей, здатностей, інтересів, потреб і об'єктивних умов професійної підготовки і працевлаштування.

Резюме – це вид документа, в якому подаються короткі відомості про навчання, трудову діяльність та професійні успіхи й досягнення особи, яка його складає. Основна вимога до такого документа — вичерпність потрібних відомостей і лаконічність викладу.

Самореалізація – зовнішній вияв життєвої активності індивіда; процес реалізації життєвих домагань особистості в окремих видах предметної діяльності.

Спеціальність – це вид занять в рамках однієї професії.

Темперамент – характеристика індивіда з боку його динамічних особливостей, інтенсивності, швидкості темпу, ритму психічних процесів, станів.

Уміння – засвоєння суб'єктом способів виконання дії, що забезпечується сукупністю набутих знань і навичок.